

O'QUVCHILAR NUTQINI O'STIRISHDA NUTQIY KOMPETENSIYALARNING O'RNI

Ziyodulloyeva Dinora Alijon qizi

*Samarqand davlat pedagogika instituti, O'zbek tili va adabiyoti yo'nalishi, 2-kurs
magistranti/ E-mail: example@mail.com*

Annotatsiya. *Ushbu maqolada 6-sinf o'quvchilarining nutqini o'stirishda nutqiy kompetensiyalarning ahamiyati, ularni shakllantirishning nazariy asoslari va amaliy usullari ko'rib chiqiladi. Tadqiqotda nutqiy kompetensiyalarning tarkibiy qismlari tahlil qilinib, ularni rivojlantirishga yo'naltirilgan innovatsion pedagogik texnologiyalar o'rganiladi. Shuningdek, 6-sinf o'quvchilarida nutqiy ko'nikmalarni shakllantirish bo'yicha muayyan metodik tavsiyalar beriladi.*

Kalit so'zlar: *nutqiy kompetensiya, nutqni o'stirish, kommunikativ ko'nikma, 6-sinf, innovatsion texnologiyalar, metodik yondashuv, o'quv jarayoni.*

РОЛЬ РЕЧЕВЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ В РАЗВИТИИ РЕЧИ УЧАЩИХСЯ

Зиёдуллоева Динора Алижон кизи

*магистрантка 2 курса направления «Узбекский язык и литература»
Самаркандского государственного педагогического института*

Аннотация. *В данной статье рассматривается значение речевых компетенций в развитии речи учащихся 6 класса, а также теоретические основы их формирования и практические методы. В ходе исследования анализируются структурные компоненты речевых компетенций и изучаются инновационные педагогические технологии, направленные на их развитие. Кроме того, предлагаются конкретные методические рекомендации по формированию речевых навыков у учащихся 6 класса.*

Ключевые слова: речевая компетенция, развитие речи, коммуникативные навыки, 6 класс, инновационные технологии, методический подход, учебный процесс.

THE ROLE OF SPEECH COMPETENCIES IN THE DEVELOPMENT OF STUDENTS' SPEECH

Ziyodulloyeva Dinora Alijon qizi

2nd-year Master's student in Uzbek Language and Literature

Samarkand State Pedagogical Institute

Abstract. *This article examines the importance of speech competencies in the development of speech among 6th-grade students, as well as the theoretical foundations of their formation and practical methods. The study analyzes the structural components of speech competencies and explores innovative pedagogical technologies aimed at their development. In addition, specific methodological recommendations are provided for developing speech skills in 6th-grade students.*

Keywords: *speech competence, speech development, communicative skills, 6th grade, innovative technologies, methodological approach, educational process.*

Hozirgi kunda ta'lim tizimini isloh qilish va o'quvchilarning kommunikativ qobiliyatlarini rivojlantirish muhim vazifalardan biriga aylangan. Nutqiy kompetensiya — o'quvchining o'z fikrini og'zaki va yozma tarzda to'g'ri, ravon va ta'sirli ifodalash qobiliyati bo'lib, u shaxsni har tomonlama rivojlantirishning asosiy ko'rsatkichlaridan biri hisoblanadi. O'zbekiston Respublikasining ta'lim to'g'risidagi qonunchilik hujjatlarida va Milliy o'quv dasturlarida o'quvchilarning nutqiy ko'nikmalarini rivojlantirish alohida e'tibor berilayotgan yo'nalish sifatida belgilab qo'yilgan [1, 5-b.].

6-sinf o'quvchilari — 11-12 yoshli bolalar bo'lib, ular nutq rivojlanishining muhim bosqichida turadi. Aynan shu davrda to'g'ri shakllangan nutqiy kompetensiyalar keyingi ta'lim bosqichlarida muvaffaqiyatning kafolati bo'lib xizmat qiladi. Shu

boisdan, 6-sinf o'quvchilari nutqini o'stirishda nutqiy kompetensiyalarning o'rnini tadqiq etish dolzarb masala hisoblanadi.

Psixolingvistika va pedagogikada "nutqiy kompetensiya" tushunchasi turlicha talqin qilinadi. N. Chomsky nutqiy kompetensiyani tilni bilish va undan foydalana olish qobiliyati sifatida ta'rifladi, D. Haymes uni kommunikativ kompetensiyaning tarkibiy qismi deb hisoblagan. Zamonaviy o'zbek pedagogikasida nutqiy kompetensiya quyidagi komponentlardan iborat deb qaraladi [2, 18-b.]:

- leksik-grammatik kompetensiya (so'z boyligi va grammatik to'g'rilik);
- diskursiv kompetensiya (matn va gaplarni mantiqiy birlashtira olish qobiliyati);
- sotsiomadaniy kompetensiya (muloqot vaziyatiga mos so'zlashish ko'nikmasi);
- strategik kompetensiya (nutqdagi qiyinchiliklarni engish usullarini egallash).

Olib borilgan kuzatuvlar shuni ko'rsatdiki, 6-sinf o'quvchilarining 60-65% og'zaki nutqda fikrni yaxlit ifodalashda qiyinchilik sezadi. Ular, ayniqsa, badiiy matnlarni tahlil qilishda va erkin mavzularda insho yozishda zaif nutqiy ko'nikmalarini namoyon etadi. Bu holat quyidagi omillar bilan bog'liq [3, 42-b.]:

1. O'quv jarayonida nutq rivojlantirishga etarli vaqt ajratilmasligi;
2. Darsda monologik va dialogik nutqni mashq qildiruvchi faoliyatlarning kamligi;
3. O'quvchilarda o'qish madaniyatining pastligi va badiiy adabiyotga qiziqishning susayishi.

Tadqiqotlar shuni tasdiqlayapti-ki, quyidagi innovatsion pedagogik usullar 6-sinf o'quvchilarida nutqiy kompetensiyani samarali rivojlantiradi:

"Aqliy hujum" (Brainstorming) metodi — o'quvchilar berilgan mavzu bo'yicha erkin fikr bildirib, nutqiy faollikni oshiradi. Bu usul leksik boylukni kengaytirish va so'z tanlash ko'nikmalarini rivojlantirishda samarali [4, 27-b.];

"Loyiha" metodi — o'quvchilar guruh yoki yakka holda nutqiy loyiha ishlab chiqadi: ertak yaratish, muloqot ssenariysi tuzish, taqdimot tayyorlash. Bu esa nutqiy kompetensiyaning barcha komponentlarini bir vaqtda rivojlantirish imkonini beradi;

“Rol o‘yini” texnikasi — turli hayotiy vaziyatlarni o‘ynab ko‘rish orqali o‘quvchilar nutqiy muloqot ko‘nikmalarini amaliyotda mustahkamlaydi;

Raqamli texnologiyalar va multimedia — audio va video materiallar orqali namunali nutqni tinglash, o‘z nutqini yozib tahlil qilish, interaktiv topshiriqlar nutq rivojlanishini tezlashtiradi [5, 63-b.].

6-sinf o‘quvchilarida nutqiy kompetensiyalarni rivojlantirish uchun o‘qituvchilarga quyidagi metodik tavsiyalar beriladi:

— Har bir darsda og‘zaki nutqni mashq qildiruvchi 10-15 daqiqalik maxsus segment ajratish;

— O‘quvchilarni qisqa hikoya, suhbat, erkin bayon kabi nutqiy janrlarni tuzishga muntazam jalb etish;

— Dars materiallarini real hayotiy muloqot vaziyatlari bilan bog‘lash;

— O‘quvchilarning nutqiy xatolarini tuzatishda rag‘batlantiruvchi yondashuv qo‘llash.

Shunday qilib, 6-sinf o‘quvchilarining nutqini o‘stirishda nutqiy kompetensiyalarning o‘rni beqiyosdir. Nutqiy kompetensiya tarkibiy qismlarini maqsadli rivojlantirish, innovatsion metod va texnologiyalardan foydalanish o‘quvchilarning kommunikativ qobiliyatlarini sezilarli darajada oshiradi. Ushbu yo‘nalishdagi tizimli pedagogik ish nafaqat o‘quvchilarning o‘quv muvaffaqiyatini, balki ularning kelajakdagi ijtimoiy faolligini ham ta‘minlaydi. Kelgusida 6-sinf o‘quvchilarida nutqiy kompetensiyalarni rivojlantirish bo‘yicha maxsus eksperimental tadqiqotlar olib borish maqsadga muvofiq.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. O‘zbekiston Respublikasining “Ta‘lim to‘g‘risida”gi Qonuni. – Toshkent: O‘zbekiston, 2020. – 48 b.
2. Hasanov A., Mirzayev B. Ona tili o‘qitish metodikasi. — Toshkent: O‘qituvchi, 2019. — 215 b.
3. Mamatova D. O‘quvchilar nutqini rivojlantirish muammolari. // Xalq ta‘limi. — 2022. — №3. — B. 40-45.

4. Shodmonova S. Interaktiv metodlar va o'quvchi nutqi. — Samarqand: SamDU nashriyoti, 2021. — 118 b.
5. Toshmatov N. Raqamli texnologiyalar va til ta'limi. — Buxoro: BuxDU nashriyoti, 2023. — 96 b.
6. Nishonova O. Kommunikativ kompetensiya va uning tarkibiy qismlari // Pedagogika. — 2021. — №2. — B. 55-67.